

1989 decembere Csíkszeredában.
Felfordulást okozott

ARCHÍV FELVÉTEL: BALÁZS LAJOS

Éréte és illúziója

Jött, aminek jönnie kellett

1989 eseményei őt nem szabadították fel, évekig csak önmagát kereste – fogalmaz Ványolós István székelyudvarhelyi nyugalmazott történelemtanár. „Csak utána találtam önmagam, és ez már egészen más, reményteljesebb önmagam volt, életem a magam természetes életét. '89 mostani szemmel, lélekkel egészen más. Akkor én meg voltam rémülve, hogy hogyan tudnak az emberek egyik pillanatról a másikra megváltozni, és olyan dolgokat művelni, amit műveltek. Nekem volt egy természetes medre az életemnek, egy kettős élet, mert szabadon gondolkodni, érezni csak a családban lehetett, szűkebb baráti, rokon körben, és ott is veszélyeknek kitéve. És akkor hirtelen megváltozott a világ, és minden összefolyt, és mindenki azt mondhatott, amit akart. Azt éreztem, hogy ez már nem szabadság, hanem szabadosság, az értékek elértéktelenedése nagymértékű volt. Akartam, reméltem én is a változást, mint mindenki. De akkor nem is gondoltam azt, hogy változhat, és aztán változott.” Hozzátette, akkor is voltak elképzelések megfogni a jövőt, noha nem minden úgy sikerült, ahogy remélték. „Most visszaneztek enyhe rezignáltsággal, hogy ez is eltelt. Viszont a remény hangja is meg kell legyen, pedagógusként nem mondhatok mást, mint azt, hogy valóban érdemes élni, küzdeni, a

„Nagyon ritka az a történelmi példa, ahol ilyen jellegű forradalom után egyértelműen az utcáról kikerülő emberek veszik át a hatalmat.”

NOVÁK CSABA
ZOLTÁN TÖRTÉNÉSZ

két végletet kerülni kell, a jó görög középútat kell követni. Hogy hogyan lett volna jó, az már fikció, képzelődhetünk, de így a mostani szellemi, lelki bölcsességgel azt mondom, hogy jött, aminek jönnie kellett. Akkor 32 évvel fiatalabbak voltunk, más gondolatokkal, más érzésekkel, és közben a világ is jócskán változott körülöttünk. Most tudok csak istenigazából indulatmentesen beszélni a forradalmakról. Egy forradalom az észnek a csődjé, amikor képtelen önmagát szervezni egy társadalom, akkor a felgyülemlett emberiségfeszültségek esztelenül pusztítóan felrobbannak, és aztán megint kínkeservesen a zavaros vízből amíg tiszta víz lesz, kell építeni, dolgozni rajta.”

„Mihez képest?”

Számára mindenekelőtt a szabadság, az újrakezdettség ígéretét és illúzióját hordozták a 33 évvel ezelőtti események – mutat rá Csinta Samu sepsiszentgyörgyi újságíró. „Mert hiába készültem korábban is folyamatosan újságíróként, csak a rendszerváltó események nyomán érkezett el az idő a váltásra. Ugyanakkor elképesztő utazási, világlátási éhség tombolt bennem, és a kilencvenes évek minden tekintetben elhozta a beteljesülést. A személyes sikereimen túl természetesen számomra is nagyon hamar egyértelművé vált, hogy a társadalom, az emberek tudati fejlődése messze elmaradt a

gazdasági átalakulások-fejlődések mögött, sőt, egyenesen fékeztek azt. Nem történt meg a kisebbségi kérdésekben remélt – sőt, biztosra vett – áttörés, az afölött érzett csalódás azért nagyobb, mert talán ebben a tekintetben voltak a legnagyobbak a reményeink. Miközben tagadhatatlan, hogy az anyanyelvhasználat, a szimbólumaink személyes használatának terén, az anyaországgal való kapcsolattartás tekintetében jelentős az előrelépés. De hát ahogy mondani szokás: mihez képest?” Hozzátette, személy szerint sokat kapott az elmúlt három évtizedtől, a csalódásokkal együtt az egyenleg mindenképpen pozitív. „Igyekszem empátiával kezelni a fanyalgókat is, de úgy gondolom, hogy jóval több haszonélvezője van a '89-es változásoknak, mint kárvallottja. Ez a »felfordulás« is kitermelte a maga áldozati nemzedékét, kárvallottjait, úgy tűnik, minden nagyobb léptékű gazdasági átalakulás járulékos károkkal társul.”

A világ is változott

Füleki Zoltán a '89-es csíkszeredai szervezkedés egyik tagja volt, visszatekintve az akkori időszakra, hangsúlyozza, a remény az ő szemében is benne volt. „Csak ne feledjük el, hogy azóta én is szemüveget hordok, eltelt fölöttünk is harminchárom év. Nem lehet olyan ésszel gondolkodni, mint akkor. Teljesen más világban nőttünk fel, és körülöttünk teljesen megváltozott a világ. Nem tudom, hogy ez a forradalomnak köszönhetően változott, vagy amúgy is változott volna, hiszen az élet valamilyen formában megy előre, akár diktatórikus rendszer van, akár demokrácia.” Azt azonban kiemeli, nem gondolta volna akkor azt, hogy 33 év távlatában ilyen nagy lesz a nemzeti gyűlölködés, és hogy még kiélezettebb politikai fegyver lesz ez egy többpártrendszeri demokráciában. „A demokráciát az akkori elképzelések szerint sokkal tisztábbnak, makulátlanabbnak láttuk, mint ahogy aztán lett. Talán a tudatlanságomnak és a fiatal koromnak tudható be ez a naivitás. Ellenben vannak jó dolgok is, nem csak sötét oldal. Például '89-ben egyetlen magyar újságban sem szabadott leírni, hogy Csíkszereda, csak románul szabadott használni a helységnevet. És jusson eszünkbe az is, hogy akkor már tervben volt, és neki is fogtak a falvakat lebontani. Azt se feledjük el, hogy teljes elnyomásban volt a magyar kultúra, és most meg hány kulturális intézményünk van? Vannak magyar iskoláink, a bölcsődétől az egyetemig magyarul lehet tanulni. Persze nem úgy, ahogy mi szeretnénk, de azért mégis szabad használni a magyar nyelvet, akár a közigazgatásban is. Aztán meg ott van a szólás szabadsága, és hát kinyílt a világ, lehet utazni bárhová. Sok minden megvalósult, sok minden nem, de a világ is változott, és ennek részesei vagyunk mi is.”

Kényszermentelés a hátsó udvaron

Romániát teljesen felkészületlenül érte az önálló, versenyre épülő gazdasági és társadalmi átalakulás '89

decemberét követően – véli Nagy Benedek, csíkszeredai közíró, helytörténész. „Ennek nemcsak politikai okai, hanem nemzetkarakterológiai okai is voltak. A pacifizmus, a kicsi pénz kicsi foci mentalitás, a korrupció mint túlélési stratégia stb. Egy régi mondás szerint: ebnek húzzák padra fejét, eb húzza a pad alá. Körülbelül így állunk most. A romániai társadalom fiatal, életrevaló kategóriái többnyire elmentek Nyugatra, ahol, láss csodát, nagy többségükben kiválóan helytállak, és beilleszkedtek. Ez a négy-ötmillió kívándorolt – köztük szerintem félmillió erdélyi magyarral – pótolhatatlan, behozhatatlan lemaradást okozott az országnak, egy olyan lemaradást, amelyet egy-két generáció alatt sem biztos, hogy be lehet hozni. Ez a kiesés, az értékek kiáramlására minden téren súlyos, beleértve a politikai osztály minőségét is.” És hogy szerintem mi lenne ebből kiút? Az oktatás teljes reformja, a versenyhelyzet mindent felülíró szisztémájának az elfogadtatása a társadalomban, a valós decentralizáció, amely az állami struktúrák nagymérvű leépítésével járna elsősorban – sorolja. „Minderre kevés a remény ma Romániában. Akkor pedig marad az Európa hátsó udvarán való kényszermentelésünk.”

Sokáig hordozzuk még a nyomokat

A kollektív emlékezet hajlamos bizonyos dolgokról megfeledkezni, esetenként nosztalgiával gondolni vissza a szocializmus időszakára, de a rendszer visszasírónak azt szokta mondani Novák Csaba Zoltán, hogy képzeletben utazzanak vissza az 1980-as évekbe, vagy lapozzanak bele történelmi munkákba, s rögtön kiderül, hogy a rendszerváltás előtti évtized egy sötét, nyirkos, hideg, ködös lepusztult világ volt. Ráadásul kisebbségi szempontból az elmúlt száz év talán legsötétebb időszaka volt a nyolcvanas évek, a román állam akkor már nyíltan a kisebbségek felszámolására törekedett. „Ilyen szempontból egy mentőöv volt a változás, lehetővé tette az erdélyi magyarságnak, hogy gazdasági, politikai szempontból újjászerveződjön, nem volt tökéletes a váltás, nem sikerült minden célkitűzést megvalósítani, de összességében pozitívnak tartom a folyamatot: meg kell nézni, hogy hány intézményünk volt akkor és most. Summa summárum azt gondolom, hogy az ország jó irányba mozdult el. És ha lassúbb is ez a folyamat, mint sok más országban, egyértelműen látható, hogy ez volt a jó irány Románia szempontjából” – állítja Novák. Hozzáteszi: még sokáig fogjuk azonban hordozni az egykori diktatúra maradványait, akaratunk ellenére nyomokat, beidegződéseket viszünk tovább, hiszen abban rendszerben szocializálódtunk. Társadalmi reflexekben, mentalitásban és fizikai térben is – például az akkor épülő tömbháznegyedek révén – az előző rendszer még hosszú ideig itt lesz velünk.

PÉTER BEÁTA,
D. BALÁZS ILDIKÓ,
SZÁSZ CS. EMESE